

Koivumaa Hanna

Leikissä mukana vai ulkopuolella? – Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli lasten
leikkitaitojen kehityksen tukemisessa

Kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA

Varhaiskasvatuksen tutkinto-ohjelma

2023

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Leikissä mukana vai ulkopuolella? – Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli lasten leikkitaitojen kehityksen tukemisessa (Hanna Koivumaa)

Kandidaatin tutkielma, 25 sivua

Huhtikuu 2023

Kandidaatintutkielman aiheena on varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli lasten leikkitaitojen kehityksen tukemisessa. Leikki on oleellinen osa lapsen elämää ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vastuu kehittää lasten leikkitaitoja omalla roolillaan ja toiminnallaan. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, minkälainen varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli on lasten leikkitaitojen kehityksen tukemisessa. Tutkielma toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena kotimaisten ja kansainvälisten lähteiden pohjalta. Tavoitteena tutkielmalla on lisätä varhaiskasvatusta opiskelevien ja varhaiskasvatuksessa työskentelevien tietoisuutta siitä millainen merkitys varhaiskasvatuksen henkilöstön roolilla on lasten leikissä sekä minkälainen vaikutus henkilöstön sijoittumisella ja toiminnalla on lapseen.

Tulosten mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on olemassa monenlaisia rooleja, jotka tukevat lasten leikkitaitojen kehitystä eikä näin ollen ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa roolia. Yksi tärkeimmistä asioista mikä tuloksissa nousee esille, on varhaiskasvatuksen henkilöstön edellytys ymmärtää leikin merkitys, jotta he voivat tukea ja kehittää lasten leikkitaitoja. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli leikissä voi olla joko leikissä mukana olevana aktiivisena osallistujana tai sitten leikin ulkopuolella, jolloin henkilöstön rooli lapsen leikkiin on vähäinen tai olematon.

Avainsanat: varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli, leikkitaidot, leikkitaitojen kehitys

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tutkielman lähtökohdat	6
2.1	Tutkielman tausta, tavoite ja tutkimuskysymys.....	6
2.2	Tutkielman toteutus.....	7
3	Lasten leikkitaidot varhaiskasvatuksen kontekstissa	8
3.1	Lasten leikkitaidot	8
3.2	Leikkitaitojen kehityksen vaiheet	9
3.3	Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli leikissä	11
4	Varhaiskasvatuksen henkilöstön monenlaiset roolit leikkitaitojen kehityksen tukemisessä	14
4.1	Leikin merkityksen tunnistaminen avaintekijänä	14
4.2	Varhaiskasvatuksen henkilöstö kanssalleikkijänä	16
4.3	Varhaiskasvatuksen henkilöstö leikin ulkopuolella	17
4.4	Varhaiskasvatuksen henkilöstö leikin mahdollistajana	19
5	Pohdinta	21
5.1	Tutkielman luotettavuus ja eettisyys	22
5.2	Jatkotutkimusideat	23
	Lähteet	24

1 Johdanto

Kandidaatintutkielmani aiheena on varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli varhaiskasvatukseen lasten leikkitaitojen kehityksen tukemisessa. Opetushallitus (2022) linjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, että varhaiskasvatuksessa henkilöstön pitää osata tunnistaa lasten leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää toimintatapoja ja oppimisympäristöjä leikkiä edistäviksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vastuu omalla roolillaan ja toiminnallaan kehittää lasten leikkitaitoja, mutta linjauksissa ei kuitenkaan tule ilmi, että miten tämä käytännössä toteutetaan (Opetushallitus, 2022). Tästä syystä tutkin millaisia vaikutuksia aikuisen sijoittumisella ja toiminnalla tulee olla leikissä, jotta se kehittää ja ylläpitää lasten leikkitaitojen kehityksen edistämistä niin pienen vauvan ensimmäisistä hetkistä kohti esineleikkiä, roolileikkiä ja siitä vielä sääntöleikkiä. Pääpainoni ja näkökulmani kohdistuu tässä tutkielmassa varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintaan, joka tukee lasten leikkitaitojen kehitystä.

Ahosen & Roosin (2021) mukaan varhaiskasvatuksessa leikistä on tullut niin sanotusti eräänlainen ikuisuusteema, sillä siitä on aina puhuttu ja tullaan myös jatkossa puhumaan. Puhe leikistä ei kuitenkaan aina keskity samaan asiaan, vaan eri aikoina keskitytään erilaisiin näkökulmiin ja tällä hetkellä yksi keskeinen painotus on aikuisen rooli leikissä, koska sen merkityksellisyys on avautunut voimakkaammin (Ahonen & Roos, 2021). Mielenkiintoni lasten leikkiä ja aikuisen roolia siinä nousee omista kokemuksistani varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijana. Leikin merkitys ja tärkeys on avautunut minulle opintojeni aikana ja mielestäni on hyvin mielenkiintoista, kuinka leikki opettaa ja kehittää lapsen taitoja monipuolisesti eikä lapsi edes tiedosta, miten paljon hän oppii leikkiessään. Opetushallitus (2022) toteaa, että leikki ei ole lapselle tietoinen oppimisen väline siitä syystä, että lapselle leikkiminen on tapa olla ja elää. Varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijana olen kuitenkin itse kokenut kuinka ei tiedä aina millainen oma rooli lapsen leikissä kannattaisi olla, jotta se kehittäisi ja edistäisi lapsen leikkitaitoja. Vehkalahti & Urho (2013) nostavat esiin, kuinka lapsille leikki on heidän oma maailmansa ja ulospäin se saattaa näyttää aikuisesta aivan muulta kuin miten lapset itse sen kokevat.

Useiden tutkimusten mukaan (Ahonen & Roos, 2021; Fleeer, 2015; Singer, Nederend, Penninx, Tajik & Boom, 2014) fyysisellä läheisyydellä ja läsnäololla on havaittu olevan vaikutusta, miten lapset sitoutuvat leikkiin, sillä kun aikuinen on fyysisesti kauempana eikä ole läsnä

vähentää se samalla myös lasten omaa sitoutumista leikkiin. McInnes, Howard, Miles & Crowley (2011) kuitenkin huomasivat tutkimuksessaan, miten haastavaa ammattilaistenkin on tietää, milloin lasten leikkiin on syytä liittyä ja se vaatii asiantuntemusta sekä taitoa. Pursi (2019) nostaa esille aikuisen roolista lasten leikkitaitojen kehityksessä sen, kuinka aikuisella on vastuu rakentaa aktiivisesti tilanteita, joihin lapsi voi liittyä, jos hänelle ei luonnostaan synny päivittäin leikkiin kutsuvia ja ylläpitäviä viestejä. Aikuisen läsnäolo leikissä vie lasten leikkitaitoja eteenpäin, sillä aikuinen voi silloin tuoda leikkiin lisää monimutkaisuutta, mikä haastaa ja kehittää lapsen taitoja (Fleer, 2015). Myös Ahonen & Roos (2021) mainitsevat lasten pystyvän paremmin sitoutumaan leikkiin, kun aikuinen on mukana leikissä edistämässä ja tukemassa lapsia tuoden leikkiin moniulotteisuutta ja jatkuvuutta. Ashiabi (2007) tuo kuitenkin esille sen, että leikin ulkopuolelta voi myös kehittää lasten leikkitaitoja, sillä aikuinen voi silti havainnoida, kysellä ja antaa ehdotuksia, joiden avulla lapset pystyvät itse ohjaamaan ja järjestämään leikkitoimintaa kehittäen samalla leikkitaitojaan eteenpäin.

Viime aikoina pinnalla on ollut erityisesti varhaiskasvatus ja sen henkilöstöpula, joka johtuu muun muassa työnvaativuuden suhteesta palkkaukseen sekä henkilöstömitoituksesta. Moni vaihtaa alaa tai uupuu, minkä seurauksena päiväkodin henkilöstö kokee suuria vaihtuvuuksia työntekijöissä (Julkisten ja hyvinvointialojen liitto [JHL], 21.12.2021; Opetusalan Ammattijärjestö [OAJ], 28.9.2021). OAJ:n (28.9.2021) tekemän alanvaihtokyselyn mukaan 63 % varhaiskasvatuksen opettajista on harkinnut alanvaihtoa ja yleisimmät syyt alanvaihdon harkitsemiselle olivat työn kuormittavuus, työmäärän lisääntyminen sekä palkkataso. Myös ammattiliitto JHL:n (21.12.2021) tekemän kyselyn mukaan vastanneista varhaiskasvatuksen ammattilaisista yli puolet kertoivat kokevansa työuupumusta vähintään viikoittain. Miten tämän myötä voidaan edes tukea ja edistää lasten leikkitaitoja ja leikin kehitystä yksilöllisesti, kun henkilöstöstä on suurta pulaa ja moni ammattitaitoinen vaihtaa alaa? Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on lisätä varhaiskasvatuksessa työskentelevien ja varhaiskasvatusta opiskelevien tietoisuutta varhaiskasvatuksen henkilöstön roolin merkityksestä lasten leikissä ja siitä millainen vaikutus varhaiskasvatuksen henkilöstön sijoittumisella ja toiminnalla on lapseen.

2 Tutkielman lähtökohdat

Tässä tutkielman lähtökohdat luvussa tulen käymään aluksi läpi tutkielmani tarkoitusta ja tutkimuskysymystä. Toisessa alaluvussa käsitelen tutkimusmenetelmäni ja sitä miksi olen sen valinnut sekä käyn tarkemmin läpi tutkielmani aineiston haku- ja valintaprosessia.

Aikuisen rooli tutkielmassani kohdistuu varhaiskasvatuksen henkilöstöön, sillä tutkielmani rajautuu varhaiskasvatuksen kontekstiin. Tämän takia käytän tutkielmassani varhaiskasvatuksen henkilöstö termiä. Tutkielmani monissa aineistoissa on tutkittu tiettyä ammattiryhmää, kuten varhaiskasvatuksen opettajia (Ashiabi, 2007; Fler, 2015; Singer ym., 2014). En kuitenkaan itse halua rajata tutkielmaani tiettyyn ammattiryhmään, sillä lasten leikkitaitojen kehityksen tukeminen ei ole vain varhaiskasvatuksen opettajien työtä. Myös muiden varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattiryhmien tehtävänä on tukea lasten leikkitaitojen kehitystä, jotta laadukas varhaiskasvatus toteutuu.

2.1 Tutkielman tausta, tavoite ja tutkimuskysymys

Kandidaatintutkielmani tarkoituksena on selvittää miten varhaiskasvatuksen henkilöstön roolit leikeissä vaikuttavat lasten leikkitaitojen kehitykseen. Tutkielmassani tarkastelen varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintaa ja sijoittumista lasten leikeissä, sillä rajaan tutkielmani varhaiskasvatuksen kontekstiin. Metsämuurosen (2003) mukaan on kannattavaa valita tutkimuksen aiheeksi sellainen aihe, mikä kuuluu omien mielenkiinnon kohteiden joukkoon. Tutkielmani aihe on muodostunut omista kokemuksistani opintojen ja työssäoppimisten aikana, kun havaitsin miten haastavaa, on tietää millainen oma rooli lasten leikeissä kannattaa olla, jotta se ei estäisi esimerkiksi lasten omaa toteuttamista, mielikuvitusta ja leikkitaitojen kehittymistä. Tavoitteenani tutkielmalle on lisätä erityisesti varhaiskasvatuksessa työskentelevien ja varhaiskasvatusta opiskelevien tietoisuutta varhaiskasvatuksen henkilöstön roolin merkityksestä lasten leikissä.

Tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa on:

Millainen rooli varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lapsen leikkitaitojen kehityksen tukemisessa?

2.2 Tutkielman toteutus

Toteutin kandidaatintutkielmani kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, jossa tutkitaan aikaisempia tutkimuksia. Tässä tutkimusmenetelmässä aiempien tutkimusten tulokset muodostavat perustan uusille tutkimustuloksille (Salminen, 2011). Kirjallisuuskatsauksessa aiempia tutkimuksia jäsennetään ja tulkitaan, joiden pohjalta pyritään analysoimaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä (Alasuutari, 2011). Salmisen (2011) mukaan kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen perustyyppiin, joita ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Näistä perustyypeistä tutkielmani perustuu kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen sillä siinä aineistot voivat olla laajoja eikä niiden valintaa rajaa metodiset säännöt, jolloin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan luonnehtia yleiskatsaukseksi ilman tarkkoja ja tiukkoja sääntöjä (Salminen, 2011). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii tutkielmani toteutustapaan, koska aineistoni aiheesta ovat laajoja. Aineistoni koostuvat monipuolisesti tieteellisistä artikkeleista kuin myös väitöskirjoista sekä varhaiskasvatuksen oppikirjoista.

Tutkimuksessa havaintoja tarkastellaan aina tietystä ja valitusta näkökulmasta (Alasuutari, 2011). Tutkielmassani aineistoa valitessani kiinnitin erityisesti huomiota siihen, että aineistojen sisältö vastaa tutkielmani aihetta. Tutkielmassani näkökulmanani on aikuisen rooli lasten leikkitaiteiden kehityksen tukemisessa. Tämän huomioin muun muassa siinä, että aineistoa hakiessani ja valitessani, valitsin sellaisia aineistoja, joissa puhutaan varhaiskasvatuksen henkilöstöstä eikä esimerkiksi vain lapsen vanhemmista. Osassa valitsemistani aineistoissa oli tutkittu vain varhaiskasvatuksen opettajan toimintaa eikä esimerkiksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Tutkielmassani varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluu niin opettajat kuin lastenhoitajat ja mielestäni varhaiskasvatuksen opettajan toiminta lasten kanssa ja heidän leikeissään koskee myös muuta varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

Tutkielmani aineistona käytin tieteellisiä vertaisarvioituja tutkimuksia. Metsämuurosen (2003) mukaan hyviä ja luotettavia lähteitä ovat muun muassa väitöskirjat ja tieteelliset artikkelit. Tiedonhaussa hyödynsin erityisesti Oula-Finmaa ja Ebscoa. Hakusanoina tiedonhaussa käytin leikkitaiteita, leikkiä, leikkipedagogiaa, aikuisen/opettajan/varhaiskasvatuksen henkilöstön roolia ja varhaiskasvatusta. Suomenkielisten hakusanojen lisäksi käytin hakusanoina myös englanninkielisiä sanoja löytääkseni kansainvälisiä lähteitä, jotka lisäävät myös tutkielmani luotettavuutta. Englanninkieliset hakusanat, joita käytin olivat play skills, play-based pedagogy, play, adult role, early childhood education ja kindergarten.

3 Lasten leikkitaidot varhaiskasvatuksen kontekstissa

Tässä luvussa avaan tutkielmani kannalta keskeisempiä käsitteitä, joita ovat lasten leikkitaidot, leikkitaitojen kehityksen vaiheet ja varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli leikissä. Tutkielmani kohteena ovat varhaiskasvatusikäiset lapset, jotka ovat iältään 1–5-vuotiaita. Ensimmäisenä avaan lasten leikkitaitoja siitä näkökulmasta, mitä tarkoittaa leikkitaidot, millaista leikki on lapselle ja mitkä asiat vaikuttavat leikkiin. Seuraavana kuvaan lapsen leikkitaitojen kehityksen etenemisen vaiheita. Kolmantena käsitteenä käsittelen varhaiskasvatuksen henkilöstön erilaisia rooleja lasten leikissä.

3.1 Lasten leikkitaidot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on järjestää erilaisiin leikkeihin perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka mahdollistaa lapsille myönteisiä oppimiskokemuksia (Varhaiskasvatuslaki, 540/2018, 3§). Ahonen & Roos (2021) korostavat, että leikki ei kuitenkaan ole sidottua tiettyyn aikaan tai paikkaan, vaan leikin mahdollisuudet ovat läsnä kaikkialla. Lautamo (2012) toteaa leikkitaitojen koostuvan monista osa-alueista, kuten esimerkiksi aloitteellisuudesta, päätöksenteosta, mielikuvituksen hyödyntämisestä ja leikkirooliin eläytymisestä. Aktiivinen toimijuus on myös yksi keskeisistä osa-alueista lasten leikkitaidoissa (Lautamo, 2012).

Heleniuksen & Lummelahden (2013) mukaan lapsi leikkii sen takia, että hänellä on halu tehdä jotain sellaista mitä hänen on kuitenkin mahdotonta toteuttaa todellisuudessa, mutta kuvitteellisen tilanteen avulla toiminta mahdollistuu leikin kautta lapselle. Ashiabi (2007) mainitsee lasten sitoutuvan leikkiin, koska he nauttivat siitä mitä tekevät. Lapset nauttivat muun muassa siitä, kun he saavat valita mitä ja miten leikkivät hyödyntämällä itse omaa mielikuvitustaan. Ahonen & Roos (2021) korostavatkin leikin olevan lapselle paras tapa oppia asioita, sillä samaan aikaan se on lapselle valtaisa mielihyvän lähde. Lautamo (2012) toteaa, että leikkitaidot edistävät mielikuvitusta ja leikissä toimimisen taitoja. Hänen mukaansa leikkitaidot edistävät erityisesti myös sosiaalisia taitoja ja puheen kehitystä varsinkin silloin kun lapsi leikkii muiden kanssa. Lisäksi ne edistävät syy- ja seuraussuhteiden ymmärtämistä ja kykyä mukautua ympäristön muutoksiin (Lautamo, 2012). Myös Ashiabi (2007) tuo esiin, että ikäistensä kanssa leikkiessä lasten neuvottelu- ja ongelmanratkaisutaidot sekä kyky tehdä yhteistyötä muiden kanssa kehittyvät. Näiden lisäksi kyky lukea toisten tarkoituksellisuutta kehittyä (Ashiabi, 2007).

Ahosen & Roosin (2021) mukaan leikki on lapsille olemisen tapa ja varsinkin pienille lapsille se on luontainen tapa tehdä asioita. Lapset pystyvät rakentamaan ja laajentamaan tietojaan ja taitojaan leikin avulla silloin, kun he ovat vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden kanssa sekä myös toimiessaan itsenäisesti (Ashiabi, 2007). Helenius & Korhonen (2020) nostavat esiin tilanteen, jonka lapset suunnittelevat ja toteuttavat omien tavoitteiden kautta, kutsutaan lasten omatoimiseksi vapaaksi leikiksi. Tässä lapset itse päättävät mistä leikki alkaa ja mihin se päättyy sekä sen ketä leikissä on mukana. Tällaisen prosessin lapsi oppii osallistumalla itse yhteiseen leikkiin itseä taitavamman kanssa. Omaehtoiseen vapaaseen leikkiin vaikuttaa myös monet asiat, jotka asettavat tietyt reunaehdot tällä toiminnalle. Näitä asioita ovat muun muassa lapsen ikävaihe, ohjauksen taso sekä päiväkodin yleiset pedagogiset säännöt (Helenius & Korhonen, 2020).

Pienimpien lasten elämään leikki tulee heti alusta asti, mutta ei lapsen omana itsenäisenä toimintana, vaan yhteisenä toimintana osaavamman kanssa, kuten esimerkiksi aikuisten tai vanhempien lasten kautta (Helenius & Korhonen, 2020). Ashiabi (2007) toteaa varhaiskasvatuksen opettajilla olevan rooli siinä, että leikki on kehittävä ja oppiva kokemus pienille lapsille. Toimivassa leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa henkilöstön täytyy tunnustaa ja sisäistää leikkimisen merkitys lapsen oppimiselle ja hyvinvoinnille, mikä edellyttää, että henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavat tekijät ja tämän myötä kehittävät leikkiä tukevia ja edistäviä oppimisympäristöjä ja toimintatapoja (Opetushallitus, 2022).

3.2 Leikkitaitojen kehityksen vaiheet

Heleniuksen & Lummelahden (2013) mukaan pienimmät lapset elävät tässä ja nyt eivätkä kykene mielessään kuvittelemaan muuta, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, ettei pienimmät lapset voisi leikkiä. Aluksi lasten leikki toteutuu yhteisenä toimintana vanhemman lapsen tai aikuisen kanssa (Helenius & Lummelahti, 2013). Pienet lapset tarvitsevat aikuisen, joka osaa kannatella ja rikastuttaa leikkiä juuri sopivasti sillä pienet lapset vasta harjoittelevat leikkirooleissa ja toimimista mielikuvituksellisessa leikin maailmassa (Ahonen & Roos, 2021). Pienimmille lapsille aikuinen on se, joka luo lapselle kielen ja toiminnan avulla kuvitteellisen tilanteen, esimerkiksi tällaisia ovat laululeikit, sormileikit, käsileikit ja hypitykset (Helenius & Lummelahti, 2013).

Helenius & Lummelahti (2013) kirjoittavat, kuinka esinekäsittelyvaiheessa fyysinen kehitys on myös hyvin keskeistä, sillä aluksi lapsi ryömiä innokkaasti kiinnostavan esineen luo ja

myöhemmin fyysisen kehityksen kehittyessä kävellen ja lopulta juosten. Tässä vaiheessa lapsi oppii jäljittelyä, kun hän ottaa mallia aikuisilta ja toisilta lapsilta esineitä käsitellessään (Helenius & Lummelahti, 2013). Vygotskin & Colen (1978) mukaan lapsen elämän alussa leikki perustuu juuri muistoon todellisuudessa tapahtuneesta toiminnasta, jonka takia se ei ole niin mielikuvituksellista tai mikään uusi kuvitteellinen tilanne. Munter (2013) toteaa myös, kuinka lapselle leikki syntyy hänen omasta elämisen maailmastaan eikä se niin sanotusti synny tyhjästä. Helenius & Lummelahti (2013) nostavat esiin myös esinekäsittelevästä vaiheesta sen, kuinka siinä lapsen kielellinen kehitys etenee sanavaraston suurentuessa esinekäsitteelyyn liitettyjen sanojen myötä, sillä liikkua lapselle tulee vastaan enemmän uusia tilanteita. Näiden lisäksi lapsi alkaa tiedostamaan, että ei ole vain yhtä yhteistä maailmaa, johon lapsi sulautuu vaan hänen pitää rakentaa oma maailmansa, jolloin myös minän eriytyminen alkaa (Helenius & Lummelahti, 2013).

Lapsen ja hänen leikkitaitojensa kehittyessä esinetoiminnasta roolileikkiin, näkyy siinä keskeisesti lapsen oppimaa jäljittelyä. Roolileikissä mielikuvitus kehittyy sekä oman toiminnan hallinta ja suunnittelu (Helenius & Lummelahti, 2013). Hakkarainen (2008) toteaa varsinaisen kuvitteluun pohjautuvan roolileikin vaiheen alkavan useimmiten 2–3-ikävuoden välillä, mutta leikin edellytysten kehitys voi kuitenkin alkaa jo paljon aikaisemmin. Helenius & Lummelahti (2013) kirjoittavat puolestaan siitä, että kun lapsi asettuu rooliinsa koko kehollaan niin välineet vahvistavat lapsen valittua roolia ja sen jatkuvuutta. Sillä myös lapsi itse haluaa ulkoisia tunnuksia, jotka vahvistavat lapsen idean mukaisen tilanteen rakentamista. Iän ja taitojen lisääntyessä lasten omat vaatimustasot nousevat ja leikkiin halutaan lisää laatua (Helenius & Lummelahti, 2013). Hakkarainen (2020) nostaa esiin myös sen, kuinka yhteisleikeissä niin lasten ja aikuisten kesken kohteena pitäisi olla siinä tapahtuvat yhteiset leikkiteot. Tätä kuitenkin haastaa se pystytäänkö lasten rooleja ja tekoja sovittamaan improvisoiden yhteen rakentaen samalla etenevää leikin juontaa (Hakkarainen, 2020). Helenius & Lummelahti (2013) ovat maininneet kuitenkin myös siitä, että roolileikissä ja sen eri muodoissa, erityisesti draamaleikeissä lasten kyky kuunnella toisiaan ja ilmaista itseään kehittyvät koska ne ovat leikille välttämättömiä taitoja (Helenius & Lummelahti, 2013).

Vygotski & Cole (1978) toteavat leikin kehityksen loppuvaiheessa lapsen alkavan leikkiään sääntöleikkejä. Helenius & Lummelahti (2013) mainitsevat sääntöleikeissä keskeistä olevan muun muassa se, että niissä pyritään saavuttamaan aina jokin tietty tavoite, joka on kullekin leikille ominaista. Lisäksi Vygotski & Cole (1978) nostavat esiin sen, kuinka lapset voivat alkaa tuntemaan turhauttavaksi ja tylsäksi sellaisen leikin, jossa ei ole tarkoitusta ja sääntöjä.

Sääntöleikeille olennaista kuitenkin on, että jokaisella leikkijällä on myös omat tehtävänsä ja roolinsa leikissä (Helenius & Lummelahti, 2013).

3.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli leikissä

Opetushallitus (2022) nostaa esiin, kuinka varhaiskasvatus luo lapselle perustan elinikäiselle oppimiselle ja sen vuoksi se on merkityksellinen ja tärkeä osa lapsen omaa kasvun ja oppimisen polkua. Lipponen & kollegat (2013) mainitsevat myös sen, kuinka käsitykset aikuisten ja lasten suhteiden sekä lasten keskinäisten suhteiden merkitykset lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen muuttuvat kuitenkin jatkuvasti. Jotta lapset saavat laadukkaan ja jatkuvan perustan elinikäiselle oppimiselle ja kehitykselle, Opetushallitus (2022) toteaa, että johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus saadaan toimimaan ja kehittymään laadukkaasti, kun varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus yhdessä rakentavat ja edistävät tätä tiedoillaan ja taidoillaan.

Lehtisen & Koivulan (2017) mukaan varhaiskasvatuksen opettajan yhtenä tehtävänä on varmistaa, että jokaisella lapsella olisi riittävät leikkitaidot, jotka kehittyvät koko ajan. Tämän lisäksi opettajan on osattava nähdä leikin ja oppimisen yhteys (Lehtinen & Koivula, 2017). Aikuisen on tärkeää tiedostaa lapsen kehitysvaiheet ja niiden tuomat muutokset, sillä kun lapset kehittyvät myös aikuisen toiminnan tulee kehittyä ja uudistua (Helenius & Korhonen, 2020). Lehtinen & Koivula (2017) lisäävät myös siitä, kun aikuiset ja lapset muodostavat yhteisen rikkaan leikkimaailman, kehittää se kaikkien leikkijöiden leikkitaitoja. Tämän lisäksi taito osata leikkiä jotakin leikin lajia edistää myös toisentyyppisten leikkien oppimista ja niissä tarvittavia leikkitaitoja (Lehtinen & Koivula, 2017).

Opetushallitus (2022) linjaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on myös ohjata lasten leikkiä sopivalla tavalla, mikä tarkoittaa sitä, että henkilöstön pitää tukea suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lasten leikin kehittymistä olemalla joko itse mukana leikissä tai ohjaamalla sitä ulkopuolelta. Lehtinen & Koivula (2017) toteavat, että varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään pedagogista osaamista, jotta lasten leikkimistä voidaan vaalia ja ohjata. Lasten tuntemus, oppimisprosessien ymmärtäminen, kehityspsykologinen osaaminen sekä leikin teorioiden, prosessien ja lajien tuntemusta pidetään pedagogiikan kivijalkana. Näiden lisäksi leikin ohjaaminen pohjautuu lasten tuntemukseen ja jatkuvaan havainnointiin (Lehtinen & Koivula, 2017). Aikuisen roolit kanssalleikkijänä sekä fyysisen ympäristön rakentajana ovat erittäin merkityksellisessä asemassa taaperoryhmän

leikkikulttuurin rakentumisessa, ja tämän lisäksi on myös tärkeää ymmärtää mitä leikki on ja mitä mahdollisuuksia se sisältää (Ahonen & Roos, 2021).

Fleer (2015) on tutkinut tutkimuksessaan opettajan pedagogisia käytäntöjä leikkiympäristöissä ja havainnut, että opettajat osoittavat pedagogista sijoittautumista lasten kuvitteellisissa leikkitilanteissa olemalla joko läsnä tai havainnoimalla leikkiä sivusta. Tämän havainnon pohjalta on myös huomattu, että opettajat toimivat viidellä erilaisella tavalla leikkitilanteissa. Näitä ovat 1. Opettajan fyysinen sijoittuminen, joka mahdollistaa sensitiivisen tukemisen leikissä, 2. Opettajan ja lapsen aikomukset ovat rinnakkaisia samassa leikkitilanteessa, 3. Leikin tarkkaileminen sivusta, 4. Opettaja osallistuu yhteiseen keskusteluun leikin aikana sekä 5. Opettaja on mukana lasten leikissä (Fleer, 2015).

Aikuisen ollessa mukana lapsen leikissä pystyy hän mahdollistamaan omalla toiminnallaan lapselle lähikehityksen vyöhykkeen (Lehtinen & Koivula, 2017). Aikuisen mukanaolo leikissä edistää ja tukee lapsia sitoutumaan paremmin leikkiin sekä aikuisen tuki tuo myös siihen moniulotteisuutta ja jatkuvuutta (Ahonen & Roos, 2021). Lehtisen & Koivulan (2017) mukaan kulttuuriseen ja sosiaaliseen todellisuuteen kytkeytyy leikki ja kehitys, jolloin lapsen toimissa ja leikkiessä yhdessä jonkun kanssa omaksuu lapsi samalla keskeisiä kulttuurisia toiminta- ja ajattelutapoja niin toisilta lapsilta kuin myös aikuisilta sekä aikuisen ohjauksen kautta. Fleer (2015) nostaa esiin, että kun opettaja on itse mukana leikissä, opettajalla on mahdollisuus kehittää lasten leikkiä eteenpäin tuoden esimerkiksi lisää monimutkaisuutta leikkiin.

Useiden tutkimusten mukaan (Fleer, 2015; Singer ym., 2014) opettajan fyysisellä läheisyydellä on havaittu olevan huomattava vaikutus siihen, miten lapset sitoutuvat leikkiin. Opettajan ympäriinsä käveleminen tai fyysisesti kaukana oleminen vaikuttavat negatiivisesti leikkiin sitoutumisessa, sillä vaikka lapsi leikkii itsenäisesti ilman opettajan mukanaoloa, katsoo hän silti säännöllisesti opettajan puoleen varmistaakseen, onko opettaja fyysisesti läsnä (Fleer, 2015; Singer ym., 2014). Vastaavasti Ahonen & Roos (2021) kirjoittavat, kuinka varhaiskasvatuksessa kaikenlaiset päiväkotiarkeen sisältyvät järjestelyt ja valmistelut vähentävät aikuisen läsnäoloa ja läheisyyttä lasten leikeissä, sillä aikuiset ajautuvat monesti puuhastelemaan muuta samalla kun lapset leikkivät eivätkä näin ollen ole läsnä leikin sisällä tai edes ulkopuolella. Lehtisen & Koivulan (2017) mukaan aikuiset kannustavat ja rohkaisevat lapsia aktiivisuuteen ja itsenäisyyteen leikeissä, jonka myötä heidän omiksi rooleiksen jää usein olla havainnoija ja organisoija, joka puuttuu leikkitilanteisiin ainoastaan silloin, kun lapset eivät keskenään saa ratkaistua ristiriitatilanteita tai joku jää leikin ulkopuolelle ja yksin.

Ahonen & Roos (2021) nostavat esiin myös sen, kuinka aikuisen puuhastellessa muuta lasten leikkien aikana, johtaa se siihen, että aikuinen liittyy tai puuttuu leikkiin ainoastaan silloin kun häntä tarvitaan akuutisti esimerkiksi ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Kun lapset rauhoittuvat takaisin leikkiin, poistuvat aikuiset jatkamaan muita töitä (Ahonen & Roos, 2021).

4 Varhaiskasvatuksen henkilöstön monenlaiset roolit leikkitaitojen kehityksen tukemisessa

Tässä luvussa tarkastelen tutkielman tuloksia asettamani tutkimuskysymyksen pohjalta. Tulokset olen jakanut neljään alalukuun varhaiskasvatuksen henkilöstön roolien mukaan. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen sitä, miten tärkeää on ymmärtää leikin merkitys ja millainen vaikutus sillä on. Toisessa alaluvussa tarkastelen varhaiskasvatuksen henkilöstön roolia kanssalleikkijänä lapsen leikissä. Kolmannessa alaluvussa keskityn leikin ulkopuolella olemiseen. Neljännessä alaluvussa käsittelen varhaiskasvatuksen henkilöstöä leikin mahdollistajana.

4.1 Leikin merkityksen tunnistaminen avaintekijänä

Pienimpien lasten suurimpia vaikuttajia ovat perheen lisäksi myös varhaiskasvatuksen henkilökunta, sillä päiväkotiki on paikka, jossa lapset elävät ensimmäisiä vuosiaan ja rakentavat oman elämänsä perusteita (Helenius & Korhonen 2020). Opetushallitus (2022) korostaa varhaiskasvatusta ohjaavassa asiakirjassa sitä, että varhaiskasvatuksessa täytyy ymmärtää leikin itseisarvo lapselle ja sen pedagoginen merkitys lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä, hyvinvoinnissa sekä oppimisessa, sillä varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä on juuri leikki sen takia, koska se on motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jonka avulla opitaan monia taitoja ja sisäistetään tietoa. Myös Ahonen & Roos (2021) mainitsevat varhaiskasvatuksen henkilökunnalta edellytettävän leikin merkityksen syvällistä ymmärtämistä ja riittävää tietoutta leikin vaiheittaisesta kehityksestä, sillä ilman näitä leikki ei voi saada ansaitsemaansa asemaa osana pienten lasten pedagogiikkaa.

Ahosen & Roosin (2021) mukaan joskus lasten leikkialoitteiden huomaaminen on helppoa, mutta toisinaan se on myös hankalaa ja silloin tällöin aikuinen tekee virheellisen tulkinnan lapsen sanattomaan viestiin verhotusta aloitteesta. Se ei kuitenkaan ole virhe vaan tulkinnan vaikeus, sillä varhaiskasvatuksen arki on täynnä näitä sanattomia ja ohimeneviä tilanteita. Se millaisena leikki toteutuu eri lapsiryhmissä, vaikuttaa siihen se mitä aikuiset tavoittavat lasten leikistä ja mihin huomio suunnataan (Ahonen & Roos, 2021). McInnesin & kollegoiden (2011) tekemä tutkimus varhaiskasvatuksessa toimivien leikin ymmärryksestä, pedagogisista toimista, sekä lasten omista näkemyksistä leikistä osoittaa, että henkilöstön erilaiset käsitykset leikistä ja sen merkityksestä oppimiselle vaikuttavat siihen, miten he toteuttavat pedagogiikkaa lapsille.

McInnes & kollegat (2011) ovat todenneet, että jos varhaiskasvatuksen henkilökunta ei tiedosta leikin merkitystä on heidän vaikea toteuttaa leikkiä kehittävää pedagogiikkaa. Myös Ashiabin (2007) mukaan henkilökunnan toiminnalla on iso rooli siinä, että leikki on pienille lapsille kehittävä ja oppiva kokemus. Lehtinen & Koivula (2017) lisäävät, että opettajan on osattava ja ymmärrettävä leikin ja oppimisen yhteys sillä varhaiskasvatuksessa yhtenä tehtävänä on varmistaa, että kaikilla lapsilla on riittävät leikkitaidot, jotka ovat jatkuvassa kehityksessä. Heleniuksen & Lummelahden (2013) mukaan lapsen kasvaessa ja taitojen kehittyessä lasta kiinnostaa koko ajan enemmän ja laajemmin ympäristönsä tutkiminen. Aikaisemmin lasta kiinnostaneet asiat aikuisen kanssa yhteisenä toimintana vähenevät, jolloin aikuisen on myös annettava lapselle tilaisuuksia kehittää itsenäisesti näitä taitoja ja kokemuksia. Pienistä kontaktileikeistä aikuisen kanssa on hälventynyt leikin erityinen kehityksellinen merkitys, mutta välillä sen jälkeenkin ne ovat lapselle erittäin viihdyttäviä ja tärkeitä. Tässä myös aikuisen rooli lasten leikeissä muuttuu, joka aikuisten on hyväksyttävä ja osattava muuttaa omia toimintatapoja lasten leikkitaitojen kehityksen mukaan (Helenius & Lummelahden, 2013). Myös Helenius & Korhonen (2020) mainitsevat kuinka kehitysvaiheet ovat tärkeitä ymmärtää sillä lasten kasvaessa ja taitojen kehittyessä myös aikuisen toiminnan pitää kehittyä.

Ahonen & Roos (2021) mainitsevat aikuisille olevan tilaa lasten leikeissä, kunhan aikuiset vain aidosti arvostavat ja haluavat olla mukana, sillä lapset kyllä huomaavat, jos aikuinen pyrkii leikkiin vain velvollisuudentunnosta ja virkansa puolesta. Aikuisten asenteisiin ja tapoihin toimia on tärkeää puuttua ja miettiä uutta kehityssuuntaa, jos lapset vain harvoin pyytävät aikuisia mukaan leikkeihinsä. Tässä tapauksessa olisi syytä pohtia syitä tälle tilanteelle ja sitä, miten se voitaisiin korjata (Ahonen & Roos, 2021). Hännikäinen & Munter (2019) toteavat että, se miten aikuiset näkevät lapset, ymmärtävät lasten maailman sekä ymmärtävät ja toteuttavat aikuisen ja lasten välistä suhdetta ovat vaikutuksessa toisiinsa, jonka takia ei toisaalta riitä, että ymmärtää ja toimii vain yhden tekijän hyväksi ja jättää muut huomioimatta. Ahonen & Roos (2021) korostavat, kuinka aikuisten leikkimättömyys pitäisi ottaa tosissaan sekä lähteä arvioimaan ja kehittämään käytössä olevia toimintatapoja, sillä kun leikkiaikaan suhtauduttaisiin suunnitelmallisemmin ja tavoitteellisemmin johtaisi se siihen, että pedagogiikkakaan ei pienentyisi ainoastaan leikkihetkien sujuvoittamisen maksimointiin.

4.2 Varhaiskasvatuksen henkilöstö kanssaleikkijänä

Aikuisen roolilla niin kanssaleikkijänä kuin fyysisen ympäristön rakentajana on suuri vaikutus taaperoryhmän leikkikulttuurin rakentumisessa (Ahonen & Roos, 2021). Hännikäinen & Munter (2019) toteavat, että leikin kautta aikuinen voi paremmin ymmärtää lasten näkökulmia, tutustua yksittäisiin lapsiin ja heidän välisiinsä suhteisiin, jakaa ja kerätä kokemuksia sekä kokea ryhmän yhteenkuuluvuutta. Näiden asioiden takia varhaiskasvatuksen henkilökunnan pitäisi leikkiä lasten kanssa täydestä sydämestään eikä vain tarkkailla tai ohjata lasten leikkejä leikin ulkopuolelta (Hännikäinen & Munter, 2019). McInnes & kollegat (2011) nostavat esiin varhaiskasvatuksen opettajien näkevän itsensä opettaja roolinsa lisäksi leikkikumppaneina, jolloin he rakentavat lasten kanssa yhdessä toimintaa. Lehtinen & Koivula (2017) lisäävät kuinka aikuisten ja lasten muodostaessa yhdessä yhteisen rikkaan leikkimaailman, kehittää se silloin kaikkien siinä mukana olevien leikkitaitoja eteenpäin. Kun lapsi osaa leikkiä jotakin leikin lajia, lisää se muiden leikkien oppimista ja niissä tarvittavia leikkitaitoja (Lehtinen & Koivula, 2017).

Aikuisen läsnäolo ja osallisuus leikissä varsinkin pienten lasten kanssa tuo leikkiin lisää jatkuvuutta ja moniulotteisuutta sekä mukanaolo auttaa myös lapsia sitoutumaan paremmin leikkiin (Ahonen & Roos, 2021). Lisäksi Fler (2015) mainitsee opettajan pystyvän kehittämään ja edistämään lasten leikkiä tuomalla leikkiin esimerkiksi lisää monimutkaisuutta parhaiten silloin kun hän on itse mukana leikissä. Ashiabin (2007) mukaan leikkiessään lasten kanssa aktiivisesti opettaja myös mallintaa erilaisia rooleja, jotka tarjoavat mahdollisuuksia leikin rikastamiseen ja lasten kasvun tukemiseen. Hakkarainen (2008) lisää myös, että aikuisten merkitys leikkijuonen kehittämisessä ja roolien muokkaamisessa pienten lasten leikissä on erittäin tärkeä ja iso. Aikuisen rooli näkyy muun muassa siinä, kun jokin vie lasten huomion pois leikistä, aikuinen muistuttaa lapsia heidän rooleistaan. Leikin edetessä aikuinen tarjoaa vinkkejä muun muassa siitä mitä seuraavaksi voisi tapahtua (Hakkarainen, 2008). Pursi (2019) nostaa myös esiin, kuinka aikuiselta edellytetään leikkiin osallistuessa läsnäoloa fyysisesti, mutta se ei kuitenkaan riitä, kun halutaan tukea leikissä mukana olevana osallistujana lasten leikkitaitojen kehittymistä. Aikuisen täytyy fyysisen läsnäolonsa lisäksi keskittyä ja eläytyä leikkiin sekä kiinnittää huomiota myös mitättömiltä tuntuviin asioihin, sillä lapsi itse kokee ne kiinnostaviksi. Ilman näitä toimia pienelle lapselle välittyy viesti siitä, että aikuinen ei ole saatavilla eikä lapsi tule nähdyksi ja kuulluksi, jonka myötä lapsi ei enää hakeudu oma-aloitteisesti leikkimään aikuisen kanssa (Pursi, 2019).

Ashiabin (2007) mukaan silloin kun opettaja on mukana leikissä, tulee hänen jatkuvasti mukauttaa toimintaansa lasten tarpeisiin ja toimintaan nähden. Leikkiessä lasten kanssa opettaja voi toimia esimerkiksi tulkkina auttaakseen lapsia ymmärtämään leikissä mukana olevien lasten sanoja ja tekoja tai toisinaan opettaja myös ohjaa leikkiryhmää, muistuttaa lapsia heidän rooleistaan sekä järjestää rekvisiittaa (Ashiabi, 2007). Pursi (2019) nostaa esiin sen kun halutaan kehittää lasten omia leikkialoitteita ja ylläpitämisen taitoja yhteisleikeissä, aikuinen ei kuitenkaan voi itse aina yksitellen ja vuorotellen vastata lasten leikkialoitteisiin, koska se ei edistä, kehitä ja ylläpidä näitä taitoja. Tässä aikuisen pitää tietoisesti tukea ja rakentaa lasten keskinäisiä kohtaamisia ja yhteistä ymmärrystä (Pursi, 2019). Ahonen & Roos (2021) kirjoittavat myös siitä kuinka aikuisen mukanaolo varsinkin pienten lasten leikissä on erityisen tärkeää juuri sen takia että pienimpien lasten on vielä hankalaa ylläpitää keskinäistä vuorovaikutusta ilman aikuisen tukea. Helenius & Lummelahti (2013) perustelee myös sitä, että aivan pieni lapsi ei vielä pysty mielessään kuvittelemaan muuta, sillä hän elää siinä hetkessä. Pystyykö pieni lapsi leikkimään, jos leikki ajatellaan olevan toimintaa kuvitteellisessa tilanteessa? Aivan pieni lapsi ei tähän itse kykene, mutta tässä lapsen kehitysvaiheessa aikuisella on kuitenkin vastuu luoda ja tuoda lapselle yhteisenä toimintana kuvitteellinen tilanne eli leikki (Helenius & Lummelahti, 2013).

Pursin (2019) mukaan aikuisen ja lapsen kahdenvälinen leikki taaperoryhmässä muodostaa tietynlaisen välivaiheen, jota tarvitaan siirryttäessä monen vertaisensa osallistujan yhteiseen leikkiin. Jotta lapset oppivat liittymään monen osallistujan yhteiseen leikkiin, tarvitsee lapsi aluksi aikuisen ja lapsen kahdenvälistä leikkiä, joka luo lapselle tilaisuuksia harjoitella leikkiin liittymistä aikuisen tuella (Pursi, 2019). Ahonen & Roos (2021) mainitsevat myös, miten tärkeää aikuisen on kahdenkeskisen leikin lisäksi alkaa kutsumaan myös muita lapsia liittymään leikkiin, jotta vertaisvuorovaikutus muiden samanikäisten lasten kanssa kehittyy, sillä lapset oppivat erilaisia asioita vertaisiltaan kuin aikuisilta.

4.3 Varhaiskasvatuksen henkilöstö leikin ulkopuolella

Ahonen & Roos (2021) nostavat esiin, kuinka varhaiskasvatuksessa aikuisten huomion lapsista vievät herkästi pois päiväkotiarkeen liittyvät järjestelyt ja valmistelut. Lasten leikkiessä aikuiset monesti sortuvat ajattelemaan, että samalla voi hoitaa kasaantuneita töitä hieman pois, mikä johtaa siihen, että aikuinen saapuu leikkivien lasten pariin vain silloin kun häntä tarvitaan nopeasti esimerkiksi ristiriitatilanteen ratkaisemiseen ja tilanteen ratkettua vetäytyy taas pois

jättäen lapset huomiotta (Ahonen & Roos, 2021). McInnes & kollegat (2011) ovat tutkimuksessaan havainneet myös, kuinka lasten leikkiin puututtiin yleensä silloin kun leikit muuttuivat hölmöiksi tai vaarallisiksi. Ahonen & Roos (2021) huomauttavat kuitenkin siitä, että pienillä lapsilla riehakkuus ei aina tarkoita sitä, että leikki olisi niin sanotusti lähtenyt käsistä, vaan heille se on ominainen tapa hakea kontaktia toisiin lapsiin. Näissä hetkissä aikuisen tuki ja läsnäolo ovat erittäin tärkeitä muun muassa turvallisuuden näkökulmasta, mutta myös siitä, että jos aikuinen ei ole tässä hetkessä mukana ja on rajojen suhteen liian ehdoton, alkaa aikuinen liian tiukasti ja toistuvasta kieltämästä toiminnan. Tämän seurauksena aikuinen toiminnallaan huomaamatta rajoittaa pienten lasten keskinäistä vuorovaikutusta (Ahonen & Roos, 2021).

Ashiabi (2007) toteaa opettajien suurena kiinnostuksena olevan lasten ja leikin ymmärtäminen. Näiden lisäksi on tärkeää pohtia miten rakentaa sopivia oppimista ja kehitystä tukevia kokemuksia lapsille. Tähän Ashiabi (2007) kokee havainnoinnin olevan paras tapa sen takia koska sillä saa paljon paremmin tietoa, miten lasten leikkiä voisi suunnitella, aloittaa ja edistää. McInnes & kollegat (2011) korostavat tutkimuksessaan sitä, miten tärkeää on havainnoida lasten leikkiä, koska se, että menisi aina omasta mielestään sopivaan aikaan mukaan leikkiin ei aina kannata vaan välillä olisi parempi liittyä leikkiin vasta sitten kun lapset itse kutsuvat. Ahonen & Roos (2021) tuovat esiin, että havainnointi, joka on suunnitelmallista ja tavoitteellista on paras keino saada tietoa siitä, mitä lapsen leikkitaidoille kuuluu ja millaisena leikki toteutuu lapsiryhmässä.

McInnesin & kollegoiden (2011) mukaan aikuisen rooli jää usein pieneksi silloin, kun lapsille annetaan vaikutusvaltaa ja kontrollia leikissä ja silloin kun näitä ei anneta lapsille, aikuisen rooli leikin suhteen on paljon suurempi. Pursi (2019) mainitsee sen, että jos aikuinen ei ole aktiivisesti mukana leikissä keskushahmona, aikuisen on paljon haastavampaa tasoittaa lasten epäsymmetrisiä osallistumisrooleja, jolloin jokainen lapsi ei saattaisi saada mahdollisuutta osallistua yhteiseen leikkiin omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Vastaavasti Ashiabi (2007) nostaa esille, kuinka opettajan ollessa leikin ulkopuolella, voi hän silti havainnoida, kysellä ja antaa ehdotuksia, joiden avulla lapset voivat itse järjestää ja ohjata omaa leikkitoimintaansa. Ahonen & Roos (2021) pohtivatkin sitä, miten moni aikuinen ajattelee, että ei osaa leikkiä tai se ei ole luontevaa, jolloin se rajoittaa toiminnan siihen, että annetaan niiden aikuisten leikkivän, jotka sen osaavat. Tähän syynä pidetään muun muassa monien kapeaa käsitystä siitä millainen aikuinen on taitava leikkijä ja voidaan helposti tuntee, että ei kuuluta siihen muottiin. Jokaisella kuitenkin on ominaisuuksia, jotka tekevät ihmisistä yksilöitä ja

persoonia, eikä kaikkien tarvitse olla mielikuvitusrikkaita hulluttelijoita, vaan tärkeintä on löytää itselle sopiva yhdessä olemisen tapa lasten kanssa ja se saavutetaan tutkiskelemalla itseään ja sitä mikä on itselle sopivin tapa toimia (Ahonen & Roos, 2021).

4.4 Varhaiskasvatuksen henkilöstö leikin mahdollistajana

Rogers (2011) toteaa, kuinka varhaislapsuuteen sijoittuva leikki ajatellaan usein olevan spontaania, lapsen ohjaamaa ja sisäisesti motivoitunutta, mutta kuitenkin pedagogiikassa yleiset käsitykset koskevat aikuisen roolia, opettamista ja oppimista tukevan ympäristön mahdollistajana. Hämmikäinen & Munter (2019) pitävät tärkeänä, että henkilökunta muodostaa yhdessä yhteisön, jossa on yhteiset pedagogiset tavoitteet ja arvot, jotka perustuvat aktiivisiin keskusteluihin ja jaettuun tietoon. Sillä ilman näitä on mahdotonta luoda leikkisää ja mukavaa ilmapiiriä sekä yhteisöä, jossa lapset voivat leikkiä, kehittyä ja oppia. Ahonen & Roos (2021) lisäävät myös pedagogiikan laadukkuuden rakentuvan jokaisen ammatillisesta osaamisesta ja tiimin toimivuudesta. Jotta lapset voivat osallistua leikkiin leikkisässä ilmapiirissä ja yhteisössä, edellyttää se varhaiskasvatusympäristössä ensisijaisesti sitä, että siellä on kiiretön, kunnioittava ja lämmin ilmapiiri, jota jokainen luo ja ylläpitää (Hämmikäinen & Munter, 2019).

Heleniuksen & Lummelahden (2013) mukaan ennen lapsen omaa itsenäistä kuvittelu- ja roolileikin vaihetta, aikuisen on hyvä hahmottaa leikkivän lapsen tilannetta ja alkaa tuomaan tähän liittyviä asioita lapsen elämään, kuten esimerkiksi erilaisilla leikin välineillä. Aikuinen voi luoda välineillä sellaisia asioita, mitä lapsi ei vielä täysin ymmärrä, jolloin aikuinen toimii tiedon välittäjänä tuoden lapsen elämään ja ajatteluun uusia asioita (Helenius & Lummelahti, 2013). Lisäksi Pursi (2019) nostaa esiin sen, kuinka lapsi tarvitsee toistoja oppiakseen ja ylläpitääkseen kehitystään. Tämä tarkoittaa leikkitaitojen kehityksessä sitä, että jos lapselle ei synny päivittäin ja luonnostaan leikkiin kutsuvia ja ylläpitäviä viestejä, pitää aikuisen aktiivisesti rakentaa tilanteita, joihin hän voi kutsua lapsen ja sitä kautta kehittää lapsen taitoja leikkiin liittyvässä viestinnässä sekä pitkäkestoisemman leikin synnyssä ja ylläpitämisessä (Pursi, 2019). Myös Helenius & Lummelahti (2013) painottavat aikuisella olevan vastuu mahdollistaa lapselle monenlaisia leikkivälineitä, sillä ne laajentavat lapsen maailmaa.

Ahonen & Roos (2021) toteavat fyysisen leikkiympäristön olevan hyvin tärkeä ja sen täytyy erityisesti olla turvallinen, mutta samalla myös lapsia kiinnostava, jotta se innostaa lapsia leikkimään monipuolisesti. Helenius & Korhonen (2020) nostavat esiin, että lapsille pelkkä asioiden näkeminen ei luo merkityssuhteita, vaan toiminnan avulla lapset kykenevät luomaan

kokonaiskuvan esineistä ja niiden tarkoituksesta. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että aikuiset mahdollistavat ympäristön sellaiseksi, jossa lapsella on mahdollisuus itse päästä käsiksi tutkimaan konkreettisesti tilassa olevia esineitä (Helenius & Korhonen, 2020). Lisäksi Ahonen & Roos (2021) tuovat esiin sen, miten lapsia havainnoimalla saa hyvin tietoa siitä onko leikkiympäristö kiinnostava ja mieluisa heille, sillä jos se ei ole niin kaikki lapset eivät välttämättä löydä sopivaa tekemistä ja silloin aikuisten on syytä muokata ja kehittää leikkiympäristöä oman ryhmän lapsille mielisemmäksi. Fyysisen leikkiympäristön arvioinnissa ja kehittämisessä aikuisen on kuitenkin tärkeää muistaa sekä kiinnittää huomio ta siihen, että aikuisen ja lapsen näkemykset leikkiin kutsuvasta ympäristöstä voivat erota hyvinkin paljon keskenään (Ahonen & Roos, 2021).

5 Pohdinta

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on monenlaisia rooleja lasten leikkitaitojen kehityksen tukemisessa, eikä vain yksi tapa ole ainoa oikea. Tutkielman tuloksissa korostui erityisesti se, kun kehitetään ja tuetaan lasten leikkitaitoja, edellyttää se varhaiskasvatuksen henkilöstöltä leikin merkityksen ymmärtämistä (Ahonen & Roos, 2021; McInnes ym., 2011; Opetushallitus, 2022). Opetushallitus (2022) korostaakin leikin merkityksen ymmärtämistä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sen takia, että leikki on lapsille motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jonka kautta lapset oppivat monia taitoja ja sisäistävät tietoa. Ajattelen McInnesin ja kollegoiden (2011) kanssa samalla tavalla, että jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän olisi kiinnitettävä huomiota siihen, miten omat käsitykset ja näkemykset leikistä ja sen merkityksestä oppimiselle vaikuttavat siihen millä tavalla lapsille toteutetaan pedagogiikkaa. Ammattilaiset yleensä tietävät mikä on tärkeää ja merkityksellistä, mutta aina ei osata ajatella sitä miten myös oma historia ja kokemukset vaikuttavat identiteettiin ja toimintaan, jolloin itseä voi huomaamatta ohjata aiemmin opitut toimintamallit. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että jokainen reflektoisi ja arvioisi säännöllisesti ja systemaattisesti itseään ja omia toimintatapojaan. Helenius & Lummelahti (2013) korostavatkin miten tärkeää aikuisen on ymmärtää ja sisäistää, että lasten leikkitaitojen kehittyessä myös aikuisen on osattava muuttaa omia toimintatapoja, jotta ne edistävät lapsen kehitystä.

Leikin merkityksen ymmärtämisen lisäksi tutkielma osoittaa varhaiskasvatuksen henkilöstö voivan olla joko mukana leikissä aktiivisena osallistujana tai olla leikin ulkopuolella, jolloin varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli leikissä on hyvin vähäinen, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö henkilöstö voisi tukea ja kehittää lasten leikkitaitoja konkreettisesti. Useat tutkimukset (Ahonen & Roos, 2021; Ashiabi, 2007; Fleeer, 2015; Hakkarainen, 2008) osoittavat, että aikuisen ollessa mukana lasten leikissä, tuo hän leikkiin lisää jatkuvuutta ja moniulotteisuutta kehittäen samalla lasten leikkitaitoja eteenpäin, kun lapset kykenevät aikuisen avulla sitoutumaan leikkiin paremmin. Ashiabi (2007) kuitenkin tuo esiin myös sen, että havainnointi ja leikin ulkopuolella oleminen mahdollistavat silti aikuiselle kysymysten esittämisen ja ehdotusten antamisen, joiden avulla lapset pystyvät järjestämään ja ohjaamaan itse omaa leikkitoimintaa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että kun varhaiskasvatuksen henkilöstö on mukana lasten leikissä, on heidän oltava aktiivisesti läsnä ja leikkiä täydestä sydäimestään. Lapset nimittäin huomaavat, jos aikuinen leikkii vain velvollisuudesta, mikä

aiheuttaa sen, että lapset eivät enää esimerkiksi pyydä aikuisia leikkiin mukaan (Ahonen & Roos, 2021).

Edellä mainittujen lisäksi tärkeänä pitää huomioida myös se, että varhaiskasvatuksen henkilöstö mahdollistaa lapselle leikkiympäristön ja toimii tiedon välittäjänä lapselle. Pursi (2019) nostaa esille, kuinka aikuisilla on velvollisuus ja vastuu luoda sekä mahdollistaa lapselle leikkitaitoja kehittäviä toimintoja ja varsinkin silloin, jos lapselle ei synny luonnostaan päivittäin leikkiin kutsuvia ja ylläpitäviä viestejä. Kokonaisuudessaan tulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksen henkilöstön läsnäololla ja fyysisellä toiminnalla on merkittävä vaikutus lasten toimintaan ja heidän leikkitaitojen kehittymiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tuleekin kiinnittää huomiota moneen asiaan omassa toiminnassaan, eikä riitä, että toimitaan aina vain tietyllä tavalla, vaan pitää osata myös tulkita tilanteita sekä lapsia, ja mukautettava oma toiminta sen mukaan.

5.1 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

Aaltion & Puusan (2020) mukaan luotettavuus ei ole ilmaistavissa jonkinlaisella objektiivisellä ja määrällisellä mittarilla laadullisessa tutkimuksessa, vaan sitä voidaan tarkastella sitä kautta, millaisia laadullisia menetelmiä tutkimuksessa on käytetty. Toteutin kandidaatintutkielmani kirjallisuuskatsauksena ja tutkimustulosten luotettavuutta voidaan arvioida arvioimalla aineistojen määrää ja luotettavuutta sekä sitä kuinka paljon eri lähteiden välillä on käyty keskustelua. Aineiston hankinnassa luotettavuutta lisää se, että tutkimuskohteesta kerätään useita aineistoja, jolloin niiden tuloksia voidaan keskenään vertailla (Aaltio & Puusa, 2020). Tutkielmassa käytin suomalaisten aineistojen lisäksi kansainvälisiä aineistoja tuomaan lisää luotettavuutta tutkielmaani. Luotettavuuden lisäämiseksi käytin tutkielman aineistoina vertaisarvioituja väitöskirjoja ja tieteellisiä artikkeleita, jotka Metsämuurosen (2003) mukaan ovat hyviä ja luotettavia lähteitä. Kirjojen valinnassa varmistin, että kukaan ne on kustantanut ja kirjoittanut, jotta tiedän niiden olevan luotettavia ja tieteellisiä. Aineistojen valinnassa kiinnitin erityisesti huomiota siihen, että ne liittyvät tutkielmani aiheeseen, mutta koska jokaisessa tutkimuksessa on eri näkökulmia eivätkä ne voi olla täysin vastaavanlaisia, kiinnitin enemmän huomiota aineistoissa niihin asioihin, jotka ovat olennaisia minun tutkielmassani.

Tutkielmani aiheen valinta pohjautuu mielenkiintoni lasten leikkiä kohtaan ja aikuisen rooliin siinä. Omat ennakkokäsitykseni aiheeseen pohjautuvat suurelta osin varhaiskasvatuksen opintoihini ja työssäoppimisiini, joissa olen oppinut leikin tärkeyden lapsen jokapäiväisessä

elämässä ja aikuisen roolista siinä. Olen tehnyt tutkielmani huomioimalla koko tutkimuksen ajan eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät asiat, kuten tekemällä tutkimusta rehellisesti ja että en anna virheellistä tietoa käyttämistäni aineistoista. Tutkielmaa tehdessä kiinnitin koko prosessin ajan huomiota siihen, että kirjoitan tekstiä ja viittaan aineistoihin oikealla tavalla, jotta tutkielmassani on selkeää mikä on mistäkin lähteestä ja asia on ilmaistu oikein. Läpi koko tutkielman pohdin tutkielmassa esiintyneitä termejä ja valitsin harkiten millaisia termejä käytän, jotta tutkielman aihe ja sisältö on selkeä, yhdenmukainen ja laadukas. Yksi näistä termeistä oli varhaiskasvatuksen henkilöstö. Tässä pohdin erityisesti sitä mitä termiä käyttäisin tutkielmassani, kun monissa käyttämässäni aineistoissa on yleensä kohdistettu tiettyyn varhaiskasvatuksen ammattiryhmään. Aaltion & Puusan (2020) mukaan tutkimuksissa on mahdotonta päästä täydelliseen objektiivisuuteen. Objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija kykenee erottamaan omat oletukset ja toimenpiteet tutkimuksen aikana. Vaikka tutkijan on mahdotonta päästä täydelliseen objektiivisuuteen, niin laadullisen tutkimuksen uskottavuutta lisää se, että tutkija pyrkii tunnistamaan omaa subjektiivisuuttaan ja arvojaan, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen kulkuun ja tutkimuksen tuloksiin (Aaltio & Puusa, 2020).

5.2 Jatkotutkimusideat

Tutkielmaa tehdessä koin haastavaksi löytää konkreettisia ja tarkempia asioita aikuisen roolista lasten leikkitaitojen kehitykseen liittyen. Jatkossa aihetta voisi tutkia esimerkiksi rajaamalla tarkemmin tiettyjen leikkitaitojen kehityksen tukemiseen ja millaisia konkreettisia tapoja ja keinoja niiden tukemisessa ilmenee sekä miten näiden eri leikkitaitojen kehityksen tukemisessa on eroja toisiinsa vai onko niitä. Aihetta voisinkin jatkaa myös Pro Gradu -tutkielmassa tutkimalla varhaiskasvatuksen opiskelijoiden näkemyksiä lasten leikin merkityksellisyyttä kohtaan ja sitä miten eri vuosikurssien opiskelijat kokevat millainen oma rooli lasten leikkitaitojen kehityksen tukijana on ja millainen sen pitäisi olla.

Tutkielmani aiheen tutkimista voi jatkaa monenlaisista näkökulmista eteenpäin. Pro Gradu -tutkielmassa voisi tutkia myös varhaiskasvatuksen henkilöstön sijoittumista lasten leikeissä. Sijoittumisen näkökulmaa voisi tutkia havainnoimalla päiväkodissa varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja sitä, miten he fyysisesti sijoittuvat lasten leikkeihin. Mihin kohtaan varhaiskasvatuksen henkilöstö fyysisesti sijoittuu ja miten he siinä ovat, kuten esimerkiksi millainen asento heillä on sekä miten tämä fyysinen sijoittuminen vaikuttaa lasten leikkimiseen ja leikkitaitojen kehityksen tukemiseen.

Lähteet

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (luku 11). Helsinki: Gaudeamus
- Ahonen, L. & Roos, P. (2021). *Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.
- Ashiabi, G. S. (2007). Play in the preschool classroom: Its socioemotional significance and the teacher's role in play. *Early Childhood Education Journal*, 35(2), 199–207.
- Fleer, M. (2015). Pedagogical positioning in play—teachers being inside and outside of children's imaginary play. *Early child development and care*, 185(11-12), 1801-1814.
- Hakkarainen, P. (2008). Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa A. Helenius & R. Korhonen, (toim.) *Pedagogiikan palikat: Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen* (99–108). Helsinki: WSOY.
- Hakkarainen, P. (2020). Kehittävän varhaiskasvatuksen mahdollisuudet. *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2), 242-263.
- Helenius, A. & Korhonen, R. (2020). Leikin ensi askeleita. Teoksessa E. Hujala & L. Turja, (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (69–77). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helenius, A., & Lummelahti, L. (2013). *Leikin käsikirja*. PS-kustannus.
- Hännikäinen, M., & Munter, H. (2019). Toddlers' play in early childhood education settings. Teoksessa P. K. Smith & J. L. Roopnarine (toim.), *The Cambridge handbook of play: Developmental and disciplinary perspectives* (491–510). Cambridge: Cambridge University Press.
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto (21.12.2021). Ammattiliitto JHL:n kysely paljastaa varhaiskasvatuksen hurjan kriisin – yli puolet kokee työuupumusta viikoittain. Haettu osoitteesta <https://www.jhl.fi/uutiset/ammattiliitto-jhln-kysely-paljastaa-varhaiskasvatuksen-hurjan-kriisin-yli-puolet-kokee-tyouupumusta-viikoittain/>
- Lautamo, T. (2012). *Play assessment for group settings: validating a measurement tool for assessment of children's play performance in the day-care context* (Väitöskirja). Jyväskylä studies in education, psychology and social research, (450).
- Lehtinen, E. & Koivula, M. (2017). Leikki yhdistää lapsia ja aikuisia. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim) *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517686532>

- Lipponen, L., Karila, K., Estola, E., Hännikäinen, M., Munter, H., Puroila, A-M., Raittila, R. & Rutanen, N. (2013). Kokoava yhteenveto. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen, (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (176–179). Tampere: Vastapaino.
- McInnes, K., Howard, J., Miles, G. & Crowley, K. (2011). Differences in practitioners' understanding of play and how this influences pedagogy and children's perceptions of play. *Early Years*, 31(2), 121–133.
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (2. uud. p.). International Methelp.
- Munter, H. (2013). Alle 3-vuotiaiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen, (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (113–158). Tampere: Vastapaino.
- Opetusalan Ammattijärjestö (28.9.2021). Dramaattinen muutos: Jo kuusi kymmenestä opettajasta harkitsee alanvaihtoa. Haettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2021/alanvaihtokysely-09-21>
- Opetushallitus (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Haettu osoitteesta <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/8286690>
- Pursi, A. (2019). *Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä: Aikuisen roolit ja pedagogiset käytänteet varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä* (väitöskirja). Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 53. Helsingin yliopisto.
- Rogers, S. (2011). Play and pedagogy. Teoksessa S. Rogers, (toim.) *Rethinking play and pedagogy in early childhood education: Concepts, contexts and cultures*. Routledge.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto.
- Singer, E., Nederend, M., Penninx, L., Tajik, M., & Boom, J. (2014). The teacher's role in supporting young children's level of play engagement. *Early Child Development and Care*, 184(8), 1233-1249.
- Varhaiskasvatuslaki. 1.9.2018/540. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Vehkalahti, R. & Urho, T. (2013). *Leikki on totta!: Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Vygotski, L. S., & Cole, M. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.